

Cuprins

<i>Hărți</i>	9
<i>Nota autorului</i>	13
1. Zorii	17
2. Capitala	23
3. Mantra.....	62
4. Ultima poartă de sub rai	84
5. Drumul sudic	111
6. Kashgar	153
7. Trecătoarea din munți	168
8. Spre Samarkand	199
9. Dincolo de Oxus	235
10. Doliul	278
11. Pacea mongolă.....	311
12. Spre Antiohia	352
<i>Cronologie</i>	364
<i>Index</i>	369

COLIN THUBRON (n. 1939), romancier și autor britanic de cărți de călătorie. În 2008, *The Times* l-a inclus în rândul celor mai mari 50 de scriitori britanici postbelici. Colaborează la *The New York Review of Books*, *The Times*, *The Times Literary Supplement* și *The New York Times*. Cărțile sale au fost distinse cu numeroase premii și au fost traduse în peste 20 de limbi. În 2006 a fost decorat cu Ordinul Imperiului Britanic, iar din 2010 este președinte al The Royal Society of Literature. Dintre volumele publicate: cărți de călătorie – *Mirror to Damascus* (1967); *The Hills of Adonis: A Quest in Lebanon* (1968); *Journey into Cyprus* (1975); *The Ancient Mariners* (1981); *Among the Russians* (1983); *Behind the Wall: A Journey through China* (1987); *The Lost Heart of Asia* (1994); *In Siberia* (1999); romane – *The God in the Mountain* (1977); *A Cruel Madness* (1984); *Turning Back the Sun* (1991); *To the Last City* (2002).

Colin Thubron, *Shadow of the Silk Road*

Copyright © Colin Thubron, 2006

© 2013 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Galyna Andrushko/Shutterstock.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

THUBRON, COLIN

Redescoperind Drumul Mătăsii: din China și munții Asiei Centrale în Iran și Turcia/

Colin Thubron; trad. de Ciprian Șiualea. – Iași: Polirom, 2013

Index

ISBN print: 978-973-46-4043-0

ISBN ePub: 978-973-46-4252-6

ISBN PDF: 978-973-46-4253-3

821.111-992=135.1

910.4(520)(0:82-992)

Printed in ROMANIA

COLIN
THUBRON

REDESCOPERIND
DRUMUL
MĂTĂSII

Din China și munții Asiei Centrale
în Iran și Turcia

Traducere de Ciprian Șiulea

POLIROM
2013

Casa Nazirei era înconjurată de o trupă de măgari și câini sălbatici. Locuia singură, cu pisica ei albă. Tapetul era umflat din cauza pereților despărțitori umezi ai camerei sale. Dar nu o deranja. Când și-a smuls căciula din cap, am văzut o față lată, călduroasă și cu ochi întunecați. Era fericită aici, spunea ea, datorită aerului pur și a izolării. În valea aceasta era singură jumătate din an. Uneori veneau părinții ei cu mașina și-i aduceau mâncare din At-Bașî, un orașel aflat la 80 de kilometri distanță, precum și vești despre cei doi frați ai ei care se pregăteau să dea la drept. M-am întrebat dacă era sacrificată pentru ambițiile lor, avînd grijă de călători rătăciți lîngă caravanseraiul pustiu.

Dar mi-a spus că nu. Pînă și micul oraș Narîn îi dădea o senzație de claustrofobie; și nu fusese niciodată în Bișkek, în capitală. Vara călărea caii ei sclipitori, traversînd munții către lacul Ceatîr. Iarna îi plăcea foarte mult albeața subită, care putea să ajungă la un metru înălțime, izolînd-o. Uneori mergea pe potecă pînă la vecinii ei, crescători de oi și vite, și mergeau cu căruțele lor cu cai prin zăpadă, cîntînd în lumina soarelui – iar asta era fericirea ei.

Eram bucuros să vorbesc din nou rusa: consoanele ei moi îmi erau mai apropiate decît o mandarină pe jumătate uitată. Nazira stătea ghemuită în fața mea, cu o mînă uitată pe genunchiul îndoit, asemenea statuii misterioase din Da Qin, la 5.000 de kilometri depărtare de aici, de unde pornisem. Zîmbetul ei intermitent îi lumina fața, dîndu-i un farmec de fetiță.

— Sigur că aici e greu. Se face foarte frig. Dar e minunat. Pisica și cu mine și cu măgarii, în liniște. Doar eu...

Apoi a adăugat inocent:

— Iar acum și dumneata!

Nu-mi puteam da seama ce vîrstă are. Rîdea mult. Când și-a scos geaca, am avut impresia unui trup nubil de copilă. Pe pereți atîrna un ceas argintiu ornamentat, indiferent în privința timpului, și o fotografie cu Taj Mahal. A așezat mîncarea pe o pătură, unde ne-am ghemuit pentru a mânca la lumina lămpii: pîinici rotunde, unt de iac, tocană de oaie. De multe ori rămînea cu ochii ei de copilă duși și împovărați, gîndindu-se la ceva. Iar pe mine aerul de munte mă amețea.

— Acest Taș Rabat nu e deloc un caravanserai.

A privit spre mine cu inocența ei gravă.

— Este fortăreața regelui Rabat, un erou mai vechi chiar și decît Manas. Bunicul mi-a spus. Asta a fost casa lui. El știa.

A dat din cap către un perete, pe care atârna fotografia lui: un moșneag excentric, plin de medalii sovietice și încununat cu o căciulă kîrgîză. Cuvintele lui ajunseseră la ea ca o scriptură deformată. Ea credea că sub caravansera există un coridor secret și niște temnițe unde cei 40 de războinici ai lui Manas – eroul național kîrgîz – fuseseră îngropați într-o epocă legendară; și își botezase cîinele preferat Kumaik, după ogarul de vînătoare al luptătorului.

— Și chiar înainte de regele Rabat a existat un prinț care înălța această construcție pentru bătrînul său tată, pînă cînd a fost ademenit de un demon frumos...

Nazira s-a încruntat.

— Dar asta e posibil să nu fie adevărat.

Mă întrebam cu cine s-a întîlnit vreodată pe aici. Nu voia să se căsătorească? I-ar alege părinții ei pe cineva?

— Nu. Dacă ar face-o, n-aș fi de acord. O să mă căsătoresc cu cel ales de mine.

Acesta locuia la cinci kilometri în jos pe vale, iar familia lui avea 600 de oi. Avea să se abată curînd pe aici, în drum spre turmele lui de pe malul lacului Ceatîr. Avea să mai stea puțin cu ea, la o vorbă. Ea avea 21 de ani, mi-a spus, ceea ce era mult pentru o fată kîrgîză care se gîndește la măritiș. Iar el avea doar 20 de ani.

— A fost la școală în aceeași clasă cu fratele meu mai mic. Asta mă face să mă simt stînjenită. Crezi că are vreo importanță?

— Deloc.

Presupuneam că el este cel care o ducea să cînte prin zăpada strivită de cai, iarna.

— Călărim împreună orice. Cai, măgari, iaci... Dar e ceva rău la el.

— Cît de rău?

Îmi imaginam alcoolism, mutilare.

— Ce anume?

— Păi... Trebuie să se scoale în zori ca să-și mulgă turma – și sînt multe animale, foarte multe!

A tras de niște ugere imagine, cu o grimasă de plictiseală.

— Iaci!

Mai tîrziu, în aerul tăios al nopții, m-am culcat sub pături, într-o iurtă din apropiere, și am plimbat lumina lanternei peste ea înainte să adorm. Era un cuib de culori. Scheletul stacojiu din crengi de

salcie se întâlnea în vârful boltei, într-o explozie de carnaval. Nici o suprafață nu scăpase neornată. De-a lungul ciucurilor din pîslă, modelele grosiere defilau dintr-o parte în alta ca o scriere uitată.

Aerul rarefiat făcea ca somnul să fie febril. Gîndul la Nazira se prefăcea în reflecții despre casă, alți ochi, alte voci. Insecte fără nume îmi cădeau în păr și simțeam mirosul de mucegai al pîslei. Cîteva ore mai tîrziu am fost trezit de un mînz care păștea iarba din jurul iurtei și am ieșit afară, în frig. Lumina lunii inunda cerul. Poarta de intrare în caravanserai se căsca asemenea unei peșteri dintr-un deal, iar turnurile erau niște coloane înghețate. Măgarii Nazirei tropăiau și tușeau împreună.

Am ascultat rîul și am simțit vechiul entuziasm al călătorului. Primul Drum al Mătăsii părea să pătrundă în Asia Centrală ca în ceva sălbatic și opac. Marile imperii de la est și vest – China, Persia, Roma – se stingeau în tăcerea ei. Era iluzia unei tranziții întunecoase. Dar de fapt această gaură neagră din inima Asiei hrănea o interdependență delicată între nomazi și coloniști. O perturbare îndepărtată de la unul din capetele drumului vibra de-a lungul lui asemenea unui curent electric, astfel încît, ca într-o reacție în lanț necruțătoare, presiunea triburilor de păstori de lîngă Marele Zid îi putea dezlanțui pe huni asupra Europei. Nu se putea produce un dezastru în Asia, scria Cicero, care să nu zguduie economia romană din temelii.

După ce lumina zorilor s-a prelins în jos pe dealuri, iar silueta Nazirei, anonimă în geaca și cu căciula ei de lînă, mi-a făcut semn de rămas-bun cu mîna de la rîu, m-am întors pe poteca tăcută și, făcînd autostopul, m-a luat un constructor care mergea de-a lungul coridorului spre Narîn. Spre est, munții se spărgeau în vale asemenea unei mări agitate, în timp ce sub ei, un afluent îndepărtat al Sîrdariei, vechiul Jaxartes, își începea, ca un pîrîiaș albastru, călătoria de 1.600 de kilometri către Marea Aral.

Satele erau răzlețite și puține: case din chirpici cu acoperișuri de tablă ondulată și garduri rusești sparte. Curțile erau pline de fîn, iar ici și colo o mașină adăsta în praf, la fel de bășicată și de veche ca a noastră. Adesea, cimitirele păreau mai durabile decît casele celor vii. Acestea se grupau de-a lungul coamelor și rîurilor în așezări feerice, iar turnurile lor crenelate și cupolele din fier forjat înălțau luni islamice și stele comuniste.

— Ei spun că trăim ca niște săraci și murim ca niște regi! a rîs Chingiz, constructorul, prea tînăr să-i pese.

Avea fizicul și trăsăturile poporului său, mai greoaie și mai mongoloide decît ale uigurilor: fața lui era o mască jovială.

— Era mai bine în epoca sovietică.

Face cu mîna spre pășunile pustii – mlaștini încîlcite și cîmpii cu iarbă unduind în vînt.

— Atunci cîmpurile astea erau pline de oi – cu miile! –, iar în această perioadă a anului erau pline de fin. În fermele colective oamenii trebuiau să muncească. Dar acum unii muncesc, alții nu, așa încît s-au prăbușit. Vezi cum arată!

Pe sub dealuri, magaziile și staulele lungi ale fermelor zac în ruine. Doar turme de cai străbat cîmpurile: ființe sclipitoare, cu picioare lungi, castanii și murgi. Caii duri și puternici și cei cu galopul lin – „Ca avioanele!”, a presupus Chingiz (el nu ar zbura niciodată) – au copiat caii uiguri din Xinjiang. Această întregă economie pare să fi revenit la produsul ei de bază din vremuri imemorale – calul.

Ne abatem de la drum înspre patrulaterul fantomatic al unui oraș construit de o dinastie turcă în urmă cu o mie de ani. Parapeții și turnurile au apărut dintre tufișuri, dar nu mai împrejmuiau nimic. Urmîndu-mă de-a lungul zidurilor sparte, Chingiz s-a gîndit că sînt chinezești – dar a arătat cu mîna în depărtare, unde o movilă funerară ieșea de sub munți, strigînd:

— Țla e mormîntul lui Koșoiu, însoțitorul lui Manas!

Aflase despre Manas în copilărie. Acest întemeietor supraomnesc – venerat într-o epopee orală – dădea poporului său o identitate teoretică. Altfel cine ar fi fost kîrgîzii? Rușii țariști îi găsiseră în văile lor abrupte și izolate, despărțiți în multe clanuri, fără nici o idee de națiune. Puteau vorbi despre genealogiile lor pînă departe, în ceața patriliniară, iar asta era țara lor. (Chingiz putea face asta chiar și acum.) Stalin a fost cel care le-a definit granițele, în 1924, i-a colectivizat cu forța și le-a codificat limba, aglomerînd-o cu cuvinte de împrumut pentru a-i separa de rudele lor kazahe. Iar acum, după ce viziunea sovietică luase sfîrșit, kîrgîzii se agățau de afinitatea cu o națiune pe jumătate mitică, creația unui cîntec.

Chingiz tînjea doar după vremurile stabile. Voia o slujbă mai bună. Nu avea de lucru jumătate din an. Cînd a oprit la casa mamei sale, am văzut o bojdeucă la fel de săracă precum orice casă chineză,

cu pereți din chirpici și podea de beton. Mama lui strecura iaurtul în curte. Nasul mic și ochii ei se regăseau la fiul său, iar pomeții erau ca niște insule lucioase pe o mare ridată. Când am plecat, s-a ridicat în picioarele băgate în papuci ca o femeie bătrână, gemînd, iar Chingiz a tresărit.

— Vezi ce grea e viața noastră?

Spre vest, în timp ce mergeam, dealurile se ondulau asemenea nisipului înghețat. Dar la est munții deveneau tot mai abrupti, pe măsură ce pîcla amiezii îi întuneca, pînă cînd doar cîmpurile lor de zăpadă imateriale mai sclipeau acolo sus, cu ghețari picurînd și nori licărind. La fiecare al doilea deal, Moskviciul vechi de 40 de ani al lui Chingiz se oprea horcăind, cu cutia de viteze blocată și motorul învăluit în aburi. Corpul ei se dezintegra deja, jumătate din bord dispăruse, radioul era din fericire mort, iar polistirenul ieșea din scaune. La fiecare pantă, Chingiz deschidea capota și stropea cu apă rece de pîriu radiatorul, după care ne porneam în mod miraculos către Narîn.

— Dar fabricile de acolo sînt toate închise, a spus el, și jumătate dintre oameni nu au unde munci. Bătrînii abia dacă reușesc să supraviețuiască. Pensia medie e de 800 de som pe lună...

Asta însemna mai puțin de 20 de dolari.

— ...care abia ajung de pîine. La sate, oamenii cultivă legume și supraviețuiesc, iar copiii îi ajută. Dar la oraș e greu. Unii dintre cei fără familii au murit pur și simplu.

Orașul era strivit într-un vârtej de dealuri. Părea lent și obosit. Palatul municipal se înălța într-un parc prăfos, cu statuia lui Lenin încă la locul ei, iar drumurile erau mărginite de copaci rusești.

— Dar rușii au plecat, a spus Chingiz.

Bărbații mergeau pe stradă cu hainele unui Occident ponosit, iar femeile lor purtau rochii pînă la glezne și baticuri. Doar căciulile albe kîrgîze produceau un freamăt stilat de-a lungul trotuarelor. Unele proiectau ciocuri îndrăznețe, asemenea prorei unei corăbii, în timp ce altele erau tivite cu lînă neagră de miel sau cu ciucuri voioși care se bălăngăneau. Iar altele semăneau cu niște clopote trîntite pe cap sau se ridicau nefiresc de sus, asemenea pălăriilor dervișilor; iar uneori borul dispărea complet, pentru a lăsa un con cu aspect scit. Chingiz, care locuia acolo, și-a recuperat propria căciulă din mașina presărată cu deșeuri și și-a pus-o vesel, după care mi-a strîns mîna și a dispărut în bazar.

— Sîntem o țară săracă. Nu am urmărit niciodată independența. Pur și simplu ne-a picat în brațe. Ar fi trebuit să ne răzvrătim împotriva Moscovei. Dar alții au făcut totul pentru noi – polonezii și balticii.

Chiar și așezat, Daniar pare înalt, cu un piept solid. Încrățituri de îngrijorare apar și dispar între ochii lui. A venit din Bișkek să-și viziteze rudele din locurile natale. Ceainăria unde ne aflăm este un no-man's-land între prezentul și trecutul lui, cînd, în copilărie, cutreiera pășunile printre vitele bunicului său, tăiate cu mult în urmă, în timpul crizei economice de după cîștigarea independenței. Privim afară pe geam, la oamenii care trec. Daniar o așteaptă pe verișoara lui să i se alăture.

— Are doar 21 de ani. Abia dacă își amintește comunismul. E diferită.

— Vrei să spui că nu-i este frică de nimic? Sau nu are nici un regret?

— Poate că la vîrsta mea e prea tîrziu, răspunde Daniar enigmatic.

Dar abia dacă are 30 de ani. Pe fața ca o lună palidă, gura sa schițează mici grimase.

— Generația mea nu este una fericită. Am fost crescuți să credem în visul sovietic. Cîntam la școală imnuri despre un viitor luminos, iar eu am crezut în toate astea. Apoi, pe la 18 ani, aceste visuri s-au sfărîmat. În ce să mai credem acum? În islam? Nu...

Ochii lui fulgeră în jur, căutînd altceva.

— Araba asta nu e limba mea, nu e istoria mea, nu e deșertul meu. Noi sîntem oameni de munte. Păgîni, de fapt. Și am avut 70 de ani de stăpînire sovietică. Ne-am obișnuit cu votca...

Dar el soarbe ceai.

Islamul a fost întotdeauna cam străveziu aici, știam lucrul ăsta, adus de sufiți tîrziu, în secolul al XIX-lea.

— Părinții tăi erau credincioși?

— Tatăl meu a murit înecat, pe cînd eram copil, nu știu cum. Nu mi-l amintesc. Am doar cîteva fotografii și poveștile mamei mele. Și amintirea bunicului meu, care încerca să înțeleagă. El era deja bătrîn. Supraviețuise unui lagăr de concentrare german și apoi internării în Gulag. Dar după moartea tatălui meu a încercat să citească Coranul, în arabă, iar și iar, cu disperare. Cred că nu înțelegea nimic. Și eu ascultam și încercam să-l învăț pe de rost, fără să înțeleg.